

Образование через всю жизнь

МГУ имени А. А. Куляшова

**НЕПРЕРЫВНОЕ
ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
В ГОСУДАРСТВАХ – УЧАСТНИКАХ СНГ:
ОПЫТ, ПРИОРИТЕТЫ
И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ**

МАГІЛЁўСкі Дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ ПІ МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**23–24 ноября 2017 г.
г. Могилев**

Могилев 2018

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
СОВЕТ ПО СОТРУДНИЧЕСТВУ В ОБЛАСТИ ОБРАЗОВАНИЯ
ГОСУДАРСТВ – УЧАСТНИКОВ СНГ
МОГИЛЕВСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
имени А. А. КУЛЕШОВА
ИНСТИТУТ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ И ПЕРЕПОДГОТОВКИ
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ ИНСТИТУТ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

НЕПРЕРЫВНОЕ
ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ
В ГОСУДАРСТВАХ – УЧАСТНИКАХ СНГ:
ОПЫТ, ПРИОРИТЕТЫ
И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ III МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

23–24 ноября 2017 г.
г. Могилев

Под редакцией
В. А. Гайсенка, Д. А. Конопацкого, И. В. Шардыко

Могилев
МГУ имени А. А. Кулешова
2018

УДК 374(47+57)(082)

ББК 74.041я431

Н53

*Печатается по решению редакционно-издательского совета
МГУ имени А. А. Кулешова*

Рецензенты:

доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой философии
Могилевского государственного университета имени А. А. Кулешова
М. И. Вишневский; доктор социологических наук, профессор, заведующий
кафедрой гуманитарных дисциплин Могилевского государственного
университета продовольствия *Ю. М. Бубнов*

Редакционная коллегия:

ректор РИВИЦ, доктор физико-математических наук, профессор *В. А. Гайсенко*; ректор МГОИРО, кандидат экономических наук, доцент *М. М. Жудро*; заместитель директора по учебной работе ИПКиП МГУ имени А. А. Кулешова, кандидат педагогических наук *Л. Г. Зайцева*; академик Международной академии наук высшей школы, доктор педагогических наук, профессор РУДН *В. И. Казаренков*; начальник отдела дополнительного образования взрослых главного управления профессионального образования Министерства образования Республики Беларусь *Д. А. Конопацкий*; проректор по научно-методической работе Черкасского ОИПОПР, доктор педагогических наук, старший научный сотрудник *Г. А. Назаренко*; директор Центра международных связей Министерства образования Республики Беларусь *А. А. Самуилич*; заведующая кафедрой педагогики МГУ имени А. А. Кулешова, кандидат педагогических наук, доцент *Е. И. Снопкова*; Почетный член Совета по сотрудничеству в области образования государства – участников СНГ, профессор *В. И. Стражес*; директор ИПКиП МГУ имени А. А. Кулешова, кандидат исторических наук, доцент *И. В. Шардыко*; ректор БГПИК по стандартизации, метрологии и управлению качеством, кандидат экономических наук *В. И. Шевченко*.

Непрерывное дополнительное образование в государствах – участниках СНГ: опыт, приоритеты и перспективы развития : сб. мат-лов III Междунар. науч.-практ. конф., 23–24 ноября 2017 г., г. Могилев / под ред. В. А. Гайсенка [и др.]. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2018. – 320 с. : ил., 4 л. ил.

ISBN 978-985-568-399-6

В сборник вошли материалы выступлений и докладов, представленные на III Международную научно-практическую конференцию «Непрерывное дополнительное образование в государствах – участниках СНГ: опыт, приоритеты и перспективы развития», которая состоялась 23–24 ноября 2017 года в Институте повышения квалификации и переподготовки Могилевского государственного университета имени А. А. Кулешова.

УДК 374(47+57)(082)

ББК 74.041я431

© Коллектив авторов, 2018

© Оформление.

МГУ имени А. А. Кулешова, 2018

**ПРИВЕТСТВЕННОЕ СЛОВО
ПЕРВОГО ЗАМЕСТИТЕЛЯ МИНИСТРА ОБРАЗОВАНИЯ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
УЧАСТНИКАМ III МЕЖДУНАРОДНОЙ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

23–24 ноября 2017 года

Уважаемые коллеги!

От имени Министерства образования Республики Беларусь приветствую организаторов и участников III Международной научно-практической конференции «Непрерывное дополнительное образование в государствах СНГ: опыт, приоритеты и перспективы развития».

В современном мире особую актуальность приобретает внедрение в системе дополнительного образования взрослых достижений педагогической и психологической науки, особенно в рамках программ профессионального роста педагогов.

Рассматриваемая проблематика является чрезвычайно важной для системы образования, а сама Конференция – это мероприятие, в рамках которого будут определены дальнейшие пути развития и механизмы формирования общего образовательного пространства СНГ на основе непрерывного дополнительного образования.

Выражаю надежду на интересный и плодотворный диалог. Уверен, что представленные к обсуждению материалы будут с пониманием встречены учеными и практиками, станут импульсом для успешной реализации стратегических направлений развития непрерывного дополнительного образования взрослых.

Искренне желаю всем участникам и гостям Конференции крепкого здоровья, новых достижений, успехов, счастья и благополучия!

В. А. Богущ,

первый заместитель министра образования Республики Беларусь

ISBN 978-985-568-399-6

информацию и образовывать (воспитывать) себя самостоятельно. Или он может родиться в том социуме, что будет диктовать ему «единственно верную» стратегию поведения, «единственно верное» мировоззрение, «единственно верную» систему образования, «единственно верную» жизнь. Именно на почве информационного диктата и строится суть данной проблемы.

Там, где нет информационной свободы, все тихо костенеет и угасает.

Или можно посмотреть на это уже с другой стороны. Бывают случаи, когда человек условно волен выбирать и образовывать (строить) себя самостоятельно – но что он видит? Есть множество сторон, которые сражаются со всеми другими, признавая лишь собственную правоту. Информационное пространство открыто и полно – но что ему выбрать? Во многих случаях выбор падает на отказ от анализа всех течений и выбор наиболее удобного в данный момент. Опять же, почему бы педагогам и психологам не предложить непрерывное дополнительное образование индивиду, чтобы он не чувствовал себя ущемленным в этом информационном пространстве?

Есть в данном типе и проблема отношений различных социумов. Есть те социумы, которые желают решить свои проблемы за счет иных социумов. Например, по варианту «индивид, который уехал получать образование в чужую страну и не доставляет проблем дома». Или по варианту «учебные учреждения вынесены в чужую страну, в своей стране они не доставляют хлопот, преподавание там дешевле».

Есть те, что желают поглотить иные социумы. Есть те, что желают иные социумы завоевать.

Второй тип не менее интересен.

Человек, будучи существом ранимым и смертным, остается таким же и в социуме. Однако его шанс выжить и дать потомство значительно повышается. Так же могут повыситься и его способности, например, к непрерывному дополнительному образованию. В некоторых случаях многократно.

На современном этапе у социума есть множество актуальных проблем с его окружением. Этот или иной социум порождает ту или иную проблему и ее необходимо решить, затратив ресурсы, время, деньги.

Это – проблема восстановления после масштабных катастроф, в том числе как природного, так и техногенного характера, проблема выращивания пищи и добычи питьевой воды, восстановления после военных действий, проблема технологической гонки между человеком и природой, которая становится все беднее и беднее.

Подводя итоги, современные актуальные проблемы в социально-педагогической сфере можно разделить на два типа по субъекту тех проблем,

которые их производят. Среди них актуальны оба типа, при этом в обоих типах множество проблем.

Наиболее значимые проблемы – это проблема цензуры, или, наоборот, пироты имеющейся информации, выбора из имеющейся информации, проблема неграмотности, проблема взаимодействия между социумами, проблемы, связанные с функционированием и развитием социумов на материальном уровне.

Литература:

1. Лавриненко, В. Н., Лукашова, Г. С., Нартов, Н. А., Шабанова, О. А. Социология : учебник для вузов / В. Н. Лавриненко. – 2-е изд. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 223 с.

УДК 377.4(476)“18-19”

АБ ПАВЫШЭННІ КВАЛІФІКАЦЫІ НАСТАЎНІКАЎ У ШКОЛАХ БЕЛАРУСІ Ў ДАРЭВАЛЮЦЫЙНЫ ПЕРЫЯД

І. І. Петрашэвіч,

кандыдат педагагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры андрагогікі ІПКіП,

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя М. Танка,
г. Мінск, Беларусь

Анацыя. У артыкуле разглядаюцца ідэі, накірункі і шляхі арганізацыі павышэння кваліфікацыі настаўнікаў у дарэвалюцыйных сярэдніх навучальных установах Беларусі. Абгрунтаўваецца неабходнасць і важнасць самаадукацыі і самаўдасканалення у прафесійным развіцці настаўнікаў.

Summary. The article discusses the ideas, directions and ways of organizing teacher training in pre-revolutionary secondary schools of Belarus. Substantiates the need and importance of self-education and self-improvement in the professional development of teachers.

Пераход у другой палове XIX – пачатку XX ст. да капіталістычнага спосабу вытворчасці, паскоранае развіццё прамысловасці, навуковых і культурна-адукацыйных кантактаў паміж краінамі абумовілі неабходнасць у высокакваліфікаваных спецыялістах. Гэтыя фактары паслужылі падставой для актуалізацыі праблемы прафесіянальнай падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі настаўніка сярэдняй школы.

Адсутнасць на тэрыторыі Віленскай вучэбнай акругі выпэйшай навучальнай установы з’яўлялася стрымліваючым фактарам у развіцці педагагічнай адукацыі і ўкамплектаванні сярэдніх навучальных устаноў высокакваліфікаванымі кадрамі. Пытанне аб адкрыцці ўніверсітэта шма-

гразова падымалася Гарадскімі Думамі Мінска і Віцебска, буржуазнымі коламі і інтэлігенцыяй. Аднак у 1913 г. міністр асветы заявіў, што адкрыццё ўніверсітэта – «дело не спешное» [5, с. 250].

Адкрыццё ў 1910–1914 гг. у Беларусі трох настаўніцкіх інстытутаў (Мінск, Віцебск і Магілёў) не вырашыла праблему падрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі педагогаў сярэдніх навучальных устаноў. Пэралічаныя ўстановы былі зарыентаваны на пачатковыя школы павышанага тыпу. Толькі Мінскі настаўніцкі інстытут атрымаў у 1914 г. права ажыццяўляць падрыхтоўку настаўнікаў гімназій [2, с. 64].

Большасць гімназічных педагогаў атрымлівалі агульнанавуковую і спецыяльную педагогічную адукацыю ў вышэйшых навучальных установах іншых навучальных акруг імперыі. У сярэдніх навучальных установах Беларусі працавалі выпускнікі Пецярбургскага, Маскоўскага, Казанскага, Новарасійскага, Харкаўскага, Варшаўскага і Юр'еўскага ўніверсітэтаў, педагогічных інстытутаў, Марыінскіх вышэйшых жаночых вучылішчаў і духоўных акадэміяў [6, с. 100].

Колькасць выкладчыкаў з вышэйшай адукацыяй у канцы першага дзесяцігоддзя XX ст. заставалася нізкай. Напачатку 1913 г. большасць выкладчыкаў мужчынскіх гімназій мела закончаную вышэйшую адукацыю (80,5%), незакончаную вышэйшую адукацыю – 6%, сярэдняю адукацыю – 13,4% выкладчыкаў. У жаночых гімназіях вышэйшую адукацыю мела 35,3% выкладчыкаў, сярэдняю – 60,3%, незакончаную сярэдняю – 4,4% [2, с. 65].

У мэтах паскоранага забеспячэння сярэдніх агульнаадукацыйных устаноў кваліфікаванымі кадрамі ў 1911–1914 гг. пачалі арганізоўвацца аднагодковыя і кароткачасовыя дзяржаўныя і прыватныя педагогічныя курсы.

Узросшы патрабаванні да якасці гімназічнай адукацыі ў перадрэвалюцыйнай Беларусі з'явіліся перадумовай перагляду пастаноўкі вучэбна-выхаваўчага працэсу і паляпшэння яго функцыянавання. Міністэрства народнай адукацыі, упраўленне Віленскай вучэбнай акругі, кіраўніцтва сярэдніх навучальных устаноў праводзілі карпатлівую работу, накіраваную на паляпшэнне вучэбна-выхаваўчай справы.

У пачатку XX ст. характэрнай рысай жыццядзейнасці гімназій Віленскай вучэбнай акругі з'яўлялася наданне настаўніку выключнай ролі ў арганізацыі і ажыццяўленні вучэбна-выхаваўчага працэсу, а іх своеасаблівасць заключалася ў адсутнасці уніфікаванасці (кожнай навучальнай установе акругі былі ўласцівы свае рысы). Гэта тлумачылася прадастаўленнем гімназічным педагогам шырокіх паўнамоцтваў [2, с. 6].

На якасць пастаноўкі вучэбна-выхаваўчай справы ўплывалі глыбокае веданне прадмета, умелае выкарыстанне найноўшых метадык выкладання, шырокі круггляд, усведамленне культуры і яе каштоўнасцей. Пэралічаныя

якасці з'яўляліся асноўнымі элементамі прафесійнага майстэрства тагачаснага гімназічнага педагога. Настаўнікі Мінскай мужчынскай гімназіі, напрыклад, добра разумелі тое, што поспехі вучэбна-выхаваўчага працэсу непасрэдна залежаць ад творчага патэнцыялу асобы выкладчыка, яго прафесійнага майстэрства. Таму на пасяджэннях педагогічных саветаў неаднаразова гучала думка аб тым, што настаўнікі, «предъявляя строгае і справядлівыя требаванія к учащимся, должны не менее строго относиться к себе» [7, л. 15].

У гісторыка-педагогічнай літаратуры акцэнтуюцца факт паляпшэння метадаў выкладання ў сярэдніх навучальных установах Паўночна-заходняга краю. Новымі сталі такія метады, як тлумачальнае чытанне, экскурсіі. Тым не менш «зубрэньне» засталася і адыгрывала пануючую роллю ў навучанні. Не зменшыўся таксама кантроль з боку царскага ўрада за вучэбна-выхаваўчай справай з мэтай выхавання вучняў у духу вернасці праваслаўю і адданасці самадзяржаўю [4, с. 213].

Асноўным дакументам, які рэгламентаваў дзейнасць настаўнікаў сярэдніх навучальных устаноў перадрэвалюцыйнай Беларусі, з'яўляліся цыркулярныя прадпісанні Папячыцеля Віленскай вучэбнай акругі. Цыркулярныя прадпісанні тычыліся не толькі пастаноўкі і паляпшэння вучэбна-выхаваўчай справы. Яны змяшчалі выразныя ўказанні аб культуры паводзін настаўніка ў адносінах да гімназістаў, іх бацькоў, а таксама калег. Цыркулярамі вызначыўся комплекс прафесійна значных уласцівасцей асобы, валодаць якімі павінен быў педагог-майстар, рэгламентаваўся адукацыйны і метадычны ўзровень настаўніка.

Гуманізацыя вучэбна-выхаваўчай справы ў пачатку XX ст. працягвалася ў першую чаргу ў змяненні поглядаў педагогаў на задачы навучання і выхавання, знайшла адлюстраванне таксама і ў цыркулярных прадпісаннях Папячыцеля Віленскай вучэбнай акругі. Раней адна з вядучых задач педагогаў заключалася ў асноўным у назіранні за паводзінамі гімназістаў і дысцыпліны і парадка» [7, л. 178]. На мяжы стагоддзяў перадавалі педагогі «высшей целью» выхавання і навучання «образование в ученике деятельного и самостоятельного характера», развіццё ініцыятывы і актыўнасці, «чувства собственной ответственности и самодисциплины» [7, л. 178]. У разгядасмы перыяд было распаўсюджана стаўленне да вучня не як да пасіўнага аб'екта педагогічнага ўздзеяння, а як да актыўнай асобы.

Выкананне пастаўленых задач было пад сілу настаўніку-майстру, які імкнуўся не толькі да прафесіянальнага, але і да асабістага ўдасканалвання. Так, згодна з цыркулярным распараджэннем № 12240 ад 31 чэрвеня

1909 г., настаўнікі-інспектары павінны былі ажыццяўляць бесперапыннае назіранне за асобамі, якія былі дапушчаны да выкладчыцкай справы ў якасці настаўніка і накіроўваць аб іх працы водгукі ва ўпраўленне акругі ў канцы вучэбнага года. Водгукі павінны былі быць правяранымі асабістымі назіраннямі дырэктароў гімназій. Пра асоб, якія былі не прыдатныя да працы ў якасці настаўнікаў, таксама накіроўваліся водгукі ў канцы кожнага навучальнага года [9, л. 12].

Папячыцель акругі Н. Чэчулін у цыркулярах неаднаразова звяртаўся да пытанняў паводзін настаўніка. Цыркуляр № 3922 ад 15 лютага 1916 г., напрыклад, змяшчаў указ аб тым, што выкладчыкі «умелой передачей учащимся своих знаний, спокойным, твёрдым, справедливым и благородным отношением к детям, правильной оценкой их познаний и поведения, в соответствии с успехами и нравственным обликом, должны вызывать в учащихся уважение, доверие и любовь к своим наставникам и руководителям» [8, л. 40].

У цыркуляры № 8005 ад 16 красавіка 1916 г. падкрэслівалася важнасць стварэння ў сярэдніх навучальных установах «доброжелательной и деликатной атмосферы» [10, л. 38]. Сярэдняя школа, звяртаў увагу настаўнікаў папячыцель, павінна станоўча адрознівацца ад хатніх абставін тых дзяцей, у якіх дома адсутнічаюць станоўчая атмасфера і ўзаемапаразуменне. Школа павінна даваць прыклад належных і адпавядаючых адукаваным людзям узаемаадносін. Толькі ў атмасферы добразычлівасці і далікатнасці, адзначаў далей папячыцель, у дзяцей развіваюцца і замацоўваюцца добрыя разумовыя і маральныя навывкі, «в обстановке же жестокости и грубости развиваются привычки и склонности противоположного характера» [10, л. 38].

Прытрымліваючыся думкі аб тым, што аснова поспеху выкладчыцкай справы закладзена ў асобе і паводзінах самога настаўніка, Н. Чэчулін папярэджаў настаўнікаў ад грубага і недалікатнага абыходжання з дзецьмі і паміж дзецьмі. Грубасць, працягваў ён, сведчыць толькі аб адсутнасці маральнай годнасці і таго, хто яе дапускае. Настаўнік павінен не толькі з беражлівымі адносінамі да самалюбства вучняў паведамляць ім правільныя погляды на ўзаемаадносіны людзей, але і даваць прыклад узаемаадносін, якім маглі кіравацца вучні.

Усе парушэнні дысцыпліны з боку вучняў караліся, але не заставаліся без увагі і тыя выпадкі, калі сам настаўнік даваў падставу для непаразумення.

Папячыцель меркаваў, што прымяненне настаўнікам станоўчых прыёмаў і адмаўленне ад недазволеных у адносінах да вучняў абавязкова станоўча адлюструецца на дысцыпліне гімназістаў, развіцці ў вучняў пачуцця ўласнай годнасці і павяглі да годнасці другіх, заслужыць падзякі грамадства [10, л. 38–39].

Недахоп высокакваліфікаваных педагагічных кадраў у Віленскай навучальнай акрузе абазначыў шэраг патрабаванняў да педагогаў. Настаўнікам без спецыяльнай педагагічнай адукацыі неабходна было самастойна працаваць над педагагічнымі сачыненнямі, як мага часцей наведваць педагагічныя курсы для атрымання новых метадычных звестак па выкладаемым прадмеце, атрымання найбольшай карысці для справы выкладання з метадык і іншых педагагічных прадметаў. Уважлівыя адносіны навучаючага да выконваемай справы, прызнанне і выпраўленне сваіх недахопаў прыводзілі да пераканання, што метадычныя веды – гэта фундамент, на якім настаўнік, той, які ўмела і свядома карыстаецца гэтымі ведамі, зможа ўзвесці свой будынак выкладання [1, с. 628–629].

Якаснай характарыстыкай прафесійнай кваліфікацыі педагога дарэвалюцыйнай гімназіі з'яўляўся ўзровень практычнай метадычнай падрыхтоўкі да ўрока. Лічылася, што выдатны тэарэтычныя веды па прадмеце самі па сабе не гарантуюць паспяховага прымянення іх на практыцы. Поспех выкладання гарантавалі выпрацаваныя практычныя навывкі. У школьнай справе патрэбна было ўменне карыстацца атрыманымі метадычнымі звесткамі, паколькі прыходзілася працаваць з жывымі людзьмі [1, с. 625]. Часам настаўнікамі не ўлічвалася, што метадычныя ўказанні не маюць карысці для шаблоннай працы, а патрабуюць творчай дзейнасці. Метадыкі даюць толькі «указания идеала» [1, с. 626], не прымаючы да ўвагі тое, што дзеці па здольнасцях і развіцці вельмі розныя. Выдатна састаўлены канспект урока не мог забяспечыць поспех. Для гэтага неабходны вопыт і вынаходлівасць настаўніка, грунтоўная штодзённая творчая падрыхтоўка «ко всякому даже незначительному уроку, чтобы он принёс действительно пользу и самому малоспособному ученику» [1, с. 626]. Падрыхтоўка настаўніка да кожнага ўрока садзейнічала развіццю майстэрства [3, с. 15].

Сакрэт добрага выкладання заклочаўся не толькі ў ведах выкладчыка, але і ва ўменні перадаць свае веды іншым так, каб яны не былі зазубраны, а зрабіліся б вынікам уласнага роздуму вучняў. «Уменье обучать детей – не только наука, но и искусство. А искусству не научишь, <...> необходима практика» [12, с. 7–8].

У практычнай дзейнасці педагог сутыкаецца з неабходнасцю прыстасаваць метады навучання да асобных адрозненняў кожнага вучня. Навучанне і па зместе, і па метадзе павінна адпавядаць узроставым і асобным асаблівасцям навучэнцаў, інакш яно не прынясе карысці, як не адпавядаючае прыродзе навучаемых дзяцей [13, с. 274–275].

Пры падрыхтоўцы да ўрока настаўнік павінен быў адказаць на шэраг пытанняў:

– Якім чынам дадзены ўрок звязаны з раней вывучаным матэрыялам і новым, прызначаным для вывучэння?

– Ці дапаўняюць адзін аднаго ўрокі, ці звязваюцца між сабой, ці зразумелыя не толькі для настаўніка, але і для вучняў адносіны вывучанага да прайдзенага?

– Якія словы, звароты мовы, прыклады, вобразы і наглядныя сродкі дапамогуць зрабіць зразумелай задачу ўрока ўсім дзецям, нават слабейшым?

– Якія практыкаванні павінны быць выкананы пасля тлумачэння новай тэмы для замацавання ведаў і развіцця дзіцячых сіл, як можна выкарыстаць атрыманыя і засвоеныя веды ў жыцці?

З'яўляецца відавочным, што настаўнік-майстра павінен быў накіраваць выкладанне на такі шлях, які б прыносіў больш карысці, а не на той, які дае менш працы на ўроку настаўніку [1, с. 627]. Выкладаць – гэта паняцце азначала даваць вучням фактычныя веды, крыніцай якіх маглі быць у роўнай ступені падручнік, з'явы прыроды, уласны вопыт настаўніка, заставіць вучняў у кароткі час і з найменшымі намаганнямі, але і з большай карысцю засвоіць матэрыял. «При этом обучении ученикам должны быть преподаны необходимые познания, без которых невозможно двигаться вперед» [13, с. 271–272]. Такое выкладанне развівала фармальныя бакі розуму, яго сілу і гнуткасць.

Адна з галоўных мэт сярэдняй школы заключалася ў развіцці разумовых сіл дзяцей, таму ў навучанні вучняў найбольшае распаўсюджванне атрымаў прынцып самадзейнасці, сутнасць якога заключалася не ў перадачы гатовых паняццяў і заклучэнняў, а ў самастойнай распрацоўцы іх пад кіраўніцтвам настаўніка. Такое выкладанне лічылася самым карысным, але і самым цяжкім, патрабаваўшым ад настаўніка бесперапыннай працы.

Імкнучыся да асобнага ўдасканалвання, настаўнік пачатку мінулага стагоддзя ўсведамляў, што найлепшым дабром для чалавека з'яўляецца задавальненне вышэйшых духоўных запатрабаванняў, а менавіта рэлігійных, маральных, разумовых і эстэтычных. Гэта садзейнічала ўздому духоўнага жыцця настаўніка, вяло да ажыццяўлення завету Боскага настаўніка «Будьте совершенны» [3, с. 10]. Настаўніку ў большай ступені, чым прадстаўнікам іншых прафесій, адкрыты шлях для дасягнення пастаўленай мэты. Па-першае, настаўнік мае справу з дзецьмі, а па-другое, навучаючы і выхоўваючы іх, ён няўхільна павінен клапаціцца і пра уласнае самаўдасканаленне.

У сувязі з гэтым асноўныя шляхі павышэння кваліфікацыі настаўнікаў былі сканцэнтраваны на належнай арганізацыі іх працы, стварэнні магчымасцей для педагагічнай творчасці, самаадукацыі і ўдасканаленні прафесійнага майстэрства. Накірункамі павышэння кваліфікацыі з'яўляліся тэарэтычнае ўдасканаленне агульнаадукацыйнай і педагагічнай падрыхтоўкі, павышэнне практычнага метадычнага ўзроўню, развіццё асабова значных характарыстык [11, с. 225].

Літаратура:

1. А. В. Необходимость подготовки учителя народной школы к урокам / В. А. // Народное образование в Виленском учебном округе. – 1914. – № 12. – С. 625–629.
2. Евдокимова, Е. Л. Гимназическое образование в Беларуси: исторический опыт и тенденции развития (XIX – нач. XX в.) / Е. Л. Евдокимова. – Минск: НИО, 1998. – 141 с.
3. Ельницкий, К. Сельский учитель как профессиональный деятель / К. Ельницкий // Народное образование в Виленском учебном округе. – 1910. – № 2. – С. 9–16.
4. История Белорусской ССР / АН БССР, Ин-т истории; редкол.: И.М. Игнатенко [и др.]. – Минск: Наука и техника, 1977. – 632 с.
5. Ковкель, И. И. История Беларуси с древнейших времён до нашего времени / И. И. Ковкель, Э. С. Яремусик. – Минск: Аверсэв, 2000. – 592 с.
6. Крот, М. С. Сярэдняя агульнаадукацыйная школа Беларусі ў XX стагоддзі / М. С. Крот. – Мінск: НІА, 2004. – 404 с.
7. НГАБ. Фонд 466. – Оп. 1. – Д. 125. Протоколы заседаний педагогического Совета Минской мужской гимназии.
8. НГАБ. Фонд 468. – Оп. 1. – Д. 714. Минская женская гимназия. Циркуляры Попечителя ВУО об изменении некоторых узаконений о средних учебных заведениях; об организации в средних учебных заведениях воспитательных комиссий для улучшения учебно-воспитательной работы; о правильной постановке физического развития учащихся в каникулярное время и др. вопросам. 18 декабря 1915 года. – 4 февраля 1917 года.
9. НГАБ. Фонд 2416. – Оп. 1. – Д. 1. Циркуляры попечителя Виленского учебного округа, г. Вильно.
10. НГАБ. Фонд 2416. – Оп. 1. – Д. 21. Циркуляры попечителя Виленского учебного округа, г. Вильно.
11. Садовская, И. И. Профессиональное мастерство в практической деятельности учителя среднего учебного заведения предреволюционной Беларуси: сб. науч. тр. / И. И. Садовская. – Минск: РИВШ, 2008. – Вып. 6(11): Исторические и психолого-педагогические науки. – С. 220–226.
12. Степанец, Б. О практических уроках в учительских семинариях // Б. Степанец // Народное образование в Виленском учебном округе. – 1910. – № 3. – С. 6–21.
13. Степанец, Б. О воспитании и обучении / Б. Степанец // Народное образование в Виленском учебном округе. – 1911. – № 4. – С. 268–282.

УДК 37(73)

МНОГОУРОВНЕВАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В США

Т. П. Пинчукова,

старший преподаватель,

Могилевский государственный университет имени А. А. Кулешова,

г. Могилев, Республика Беларусь

Аннотация. В статье речь идет о системе образования в США. Подчеркивается многоуровневый характер этой системы, ее доступность для граждан, наличие альтернативных возможностей для получения образования. Обращается внимание на ряд общих проблем в сфере высшего образования в ряде стран.

Казаренков В. И., Казаренкова Т. Б. ОБРАЗОВАНИЕ И ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ: ВОПРОСЫ ИНТЕГРАЦИИ.....	173
Ковалева Т. Г. КОНТЕНТНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ОБУЧЕНИЮ ВЗРОСЛЫХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ ОБЩЕНИЮ.....	177
Козачевская Т. И., Судорева Т. С., Тюко В. В. НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК ОДНА ИЗ ВАЖНЫХ ФУНКЦИЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ.....	182
Козяго Ю. Г. ФЕСТИВАЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО МАСТЕРСТВА КАК ФОРМА ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ПСИХОЛОГОВ.....	186
Костерева Л. И. РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ТРЕНИНГА В УСПЕШНОЙ АДАПТАЦИИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ, ОБУЧАЮЩИХСЯ НА ДОМУ.....	190
Котлярова Э. В. ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ПСИХОЛОГИИ В УСЛОВИЯХ ПЕРЕПОДГОТОВКИ КАДРОВ.....	195
Кравец Е. В., Мулерова И. К. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНИК ЭФФЕКТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТА В УПРАВЛЕНИИ КАЧЕСТВОМ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (на примере социально-гуманитарного колледжа учреждения образования «Могилевский государственный университет имени А. А. Кулешова»).....	198
Лавринович И. В. АКТУАЛЬНЫЕ И ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ И ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ СПЕЦИАЛЬНОГО ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ.....	203
Латина Ю. С. ОСНОВНЫЕ ПОДХОДЫ К ОРГАНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ С ОПФР НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ.....	206
Латоцин Л. А., Чабатарэўскі Б. Д. ШКОЛЬНАЕ НАВУЧАННЕ ЯК КАМПАНАЕНТ НЕПАРЫЎНАЙ АДУКАЦЫІ.....	210
Луцевич Л. В., Кимдрок Л. Ф., Оськин Д. А., Полещук М. И. К ПРОБЛЕМЕ ПОДГОТОВКИ УНИВЕРСИТЕТСКИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ К ВНЕДРЕНИЮ МОДЕЛЕЙ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ.....	215
Макаров А. В. КОМПЕТЕНТНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ПРОГРАММЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ УЧРЕЖДЕНИЙ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ (УВО).....	223
Мекеня И. А., Слинко Е. В., Слинко И. А. ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ МОЛОДОГО ПЕДАГОГА В УЧРЕЖДЕНИИ ОБРАЗОВАНИЯ.....	228
Пантелеева Н. В., Свиб А. Ф. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СФЕРЫ: ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ СОПРОВОЖДЕНИЯ ПРОЦЕССА НЕПРЕРЫВНОГО ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	233
Петрашэвіч І. І. АБ ПАВЫШЭННІ КВАЛІФАЦЫІ НАСТАЎНІКАЎ У ШКОЛАХ БЕЛАРУСІ Ў ДАРЭВАЛЮЦЫЙНЫ ПЕРЫЯД.....	237

Пинчукова Т. П. МНОГОУРОВНЕВАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ В США.....	243
Предеина А. В. ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАНЯТИЯ В ПРОЦЕССЕ ПЕРЕПОДГОТОВКИ БИБЛИОТЕКАРЕЙ-БИБЛИОГРАФОВ.....	247
Ракутова И. В., Кушнер И. Т. НЕПРЕРЫВНОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ И САМООБРАЗОВАНИЕ ПЕДАГОГОВ КЛАССОВ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ.....	252
Романова Е. С., Решетина С. Ю. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ВЫПУСКНИКОВ ВУЗА НА РЫНКЕ ТРУДА.....	254
Сазонова А. М., Раманович Л. А. ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ ЗАОЧНОЙ МАТЕМАТИЧЕСКОЙ ШКОЛЫ.....	259
Самарцев К. С., Каминская С. О., Самарцев С. Б. КОГНИТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ НА ПРОТЯЖЕНИИ ВСЕЙ ЖИЗНИ.....	263
Сетько О. А. КУРСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ ИЗ ЧИСЛА СООТЕЧЕСТВЕННИКОВ ЗАРУБЕЖЬЯ КАК ФОРМА РЕАЛИЗАЦИИ КОНЦЕПЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	268
Старовойтов А. Л., Старовойтова В. А. НЕКОТОРЫЕ СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НЕПРЕРЫВНОГО ДОПОЛНИТЕЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	272
Узлякова И. В. ПОДГОТОВКА ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ В РОССИЙСКИХ ВУЗАХ В УСЛОВИЯХ ВНЕДРЕНИЯ ФГОС НОВОГО ПОКОЛЕНИЯ.....	277
Урбанчик Е. Н., Желудков А. Л., Галдова М. Н., Гавриленко О. И. ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИНСТИТУТА ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ И ПЕРЕПОДГОТОВКИ КАДРОВ МОГИЛЕВСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ПРОДОВОЛЬСТВИЯ.....	281
Черепанова И. В., Черепанов О. А. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ.....	284
Щершинева Т. Н., Шакуро С. В. СКОРОГОВОРКИ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ И КОРРЕКЦИИ ПРОИЗНОШЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ УЧАЩИХСЯ (на примере китайской и тюркоязычной аудитории).....	288
Шилова Т. А. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ НАПРАВЛЕННОСТИ ЛИЧНОСТИ.....	294
Ясев В. В. СОЦИАЛЬНЫЕ ФАКТОРЫ ЭФФЕКТИВНОСТИ НЕПРЕРЫВНОГО ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ СПЕЦИАЛИСТОВ МОГИЛЕВСКОЙ ОБЛАСТИ.....	299
РЕЗОЛЮЦИЯ III МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ «НЕПРЕРЫВНОЕ ДОПОЛНИТЕЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ГОСУДАРСТВАХ – УЧАСТНИКАХ СНГ: ОПЫТ, ПРИОРИТЕТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ» (Могилев, 23–24 ноября 2017 г.).....	305
СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ.....	308